Опорний конспект · 1.8. Вживання м’якого знака (знака м’якшення)

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 1. Фонетика. Графіка

1. Головне обмеження

«Де ти з’їси ці лини» → д, т, з, с, дз, ц, л, н
Лише після цих приголосних **ь** узагалі можливий.

Після **б, п, в, м, ф, ж, ч, ш, щ, р, г, ґ, к, х** знак м’якшення не пишемо ніколи.
ь не позначає звука: кожен ь — «мінус один звук».

2. Пишемо Ь

Випадок	Приклади
у кінці слова або складу після м’яких д, т, з, с, дз, ц, л, н	мідь · суть · мазь · вісь · ґедзь · палець · сіль · кінь · донька · батько
перед **о**	льон · сьомий · дзьоб · трьох · сьогодні
у суфіксах **-ськ-, -зьк-, -цьк-**	український · київський · козацький · близький · по-французьки
у суфіксах **-еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-**	легенько · голівонька · малесенький · тонісінький · малюсінький
після м’якого **л** перед приголосним	їдальня · кільце · пальці · сільський · стільця · учительський · більший
у родовому відмінку множини	пісень · робітниць · їдалень · кілець · сердець
у дієсловах на -ть, -ться та в наказовому способі	стоїть · спить · сміється · вчиться · стань · сядьте · будьте · винось

3. НЕ пишемо Ь

Випадок	Приклади
після губних **б, п, в, м, ф** і шиплячих **ж, ч, ш, щ**	степ · голуб · сім · кров · любов · ніж · ніч · піч · плащ
після **р** у кінці слова або складу	кобзар · лікар · писар · воротар · Харків · гіркий
після **н** перед ж, ч, ш, щ та суфіксами -ськ-, -ств-	менший · тонший · інший · кінчик · промінчик · уманський · громадянство
перед я, ю, є, і після м’яких (крім **л**)	пісня · кузня · сонця · кінця · якість · майбутнє · свято · цвях · сніг
у подовжених приголосних (дві однакові букви)	знання · каміння · стаття · суддя · волосся · ллється
перед суфіксами **-ченк-, -чук, -чишин**	Панченко · Радченко · Степанчук · Федчишин

4. Винятки · підрахунок звуків

Слово	Чому
Горький	прізвище зберігає написання джерела
тьмяний, різьбяр	від тьма, різьба
доньчин, неньчин, бриньчати, няньчити	від донька, ненька, бринькати, нянька

Слово	Букви / звуки
сіль · кільце · батько	4/3 · 6/5 · 6/5
тонісінький	11/10
український	11/11 (ь −1, ї +1)

> Логіка одна: **є ь у початковому слові — зберігається й у похідному**.

5. Алгоритм · типові пастки

1. Приголосний перед пропуском не з групи «де ти з’їси ці лини» → **ь немає**.
2. Суфікс -ськ-, -зьк-, -цьк-, -еньк-, -ісіньк-? → **ь є**.
3. Кінець слова чи складу після м’якого? → **ь є**.
4. М’який л перед приголосним? → **ь є**.
5. Далі я, ю, є, і? → **ь немає** (м’якість уже показано).
6. Подовжений приголосний або -ченк-, -чук? → **ь немає**.
7. Перевір список винятків.

- «пісьня», «сьвято», «цьвях» — м’якість позначено двічі;
- «кобзарь», «лікарь» — після р ь не пишемо;
- «голубь», «степь» — після губних неможливо;
- «меньший», «тоньший» — перед ш після н без ь;
- «знанья» — у подовженні ь не ставимо;
- ь порахований як звук — він звука не має.